

ساز و غزل

(بررسی سازها و غزلیات حافظ)

ناصر ملایانی

سرشناسه	ملا بابایی، ناصر، ۱۳۳۹
عنوان	ساز و غزل (بررسی سازها در غزلیات حافظ)
پدیدآور	ناصر ملا بابایی
مشخصات نشر	تهران، نگار تابان، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	۷۷ص - مصور (رنگی) ۱۴/۵ در ۲۱/۵ س م
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۸۹۲-۱۸-۱
وضعیت فهرست نویسی	فیفا
رشته	حافظ - شمس الدین محمد - ۷۹۲ق - موسیقی
موضوع	hafez shamsoddin Muhammad ۱۴th century music
موضوع	شعر فارسی - قرن ۸ ق
موضوع	Persian poetry - ۱۴th century
موضوع	سازهای ایرانی - شعر
موضوع	musical instruments -- iran -- poetry
موضوع	سازها در ادبیات
موضوع	musical instrument in literature
موضوع	سازهای ایرانی - تاریخ
موضوع	musical instruments -- iran -- history
موضوع	موسیقی ایرانی - تاریخ
موضوع	music Iranian histiry
موضوع	شعر فارسی - مجموعه ها
موضوع	Persian poetry -- collections
رده بندی کنگره	۱۳۹۷ م ۸۷۷ / PIR۵۴۳۷
رده بندی دیویی	۸ / ۳۲ / ۱۶۸
ش کتابشناسی ملی	۵۳۳۰۸۷۲

ساز و غزل
معرفی سازها در اشعار ایرانی
ناصر ملابایی
۵۰۰
۹۷۸-۶۰۰-۹۸۹۳-۱۸-۱
نخست
پاییز ۱۳۹۷
۷۷
رقعی ۱۴/۵ در ۲۱/۵
۱۵۰۰۰ تومان
نگار تابان
مال‌الدین دولت‌آبادی
احمد دولت‌آبادی
سلیمان دولت‌آبادی
زکریا دولت‌آبادی

نشانی: تهران/ اندیشه / یک / خ ۱۱ / پ ۵ / واحد ۱

۰۹۳۶۵۵۸۹۵۰

N.taban.pub@gmail.com

www.negartaban.ir

نام کتاب
موضوع
نویسنده
شماره و
شابک
نوبت چاپ
سال چاپ
تعداد صفحات
قطع
بها
ناشر
مدیر مسئول
مدیر اجرایی
طراح جلد
ناظر کیشی

فهرست

۹	 سخن مدیر انجمن بامداد
۱۵	 پیشگفتا
۱۷	 تاریخچه موسیقی ایران
۳۱	 جرس
۳۵	 رباب
۴۰	 توضیحی در مورد پرده و اشعار
۴۴	 تصنیف چیست
۴۵	 چنگ
۴۹	 نی و نای
۵۴	 دف
۵۶	 عود (بربط)
۵۹	 چفانه
۶۲	 ارغنون (ارگ)
۶۵	 کمانچه
۶۹	 دیگر غزلیات شوریده در ساز
۷۷	 منابع

عود اول آلات موسیقی است و عود دوم مانند خوشبخت است
 چنان نام است که
 البته که حافظ استاد مساجد و امیر خوارزمشاه است که در مکارگیری
 و زنگان موسیقی هم تلاوت می کرد و می خواند
 تمام از پرده برون شد کجایی ای عود
 ببال جان که از این پرده کزیده است

سخن مدیر انجمن بامداد

موسیقی در دیوان خواجه شیراز فاکتور بسیار مهمی است که به سادگی از کنار آن نمی‌توان عبور کرد. تا آنجا که به کرات از آلات موسیقی در اشعار خود استفاده کرده است. البته اشعار حافظ خود از موسیقی درونی بهره‌مند است و همین عامل باعث شد که خوانندگان بسیاری اشعار حافظ را اجرا کنند. نمونه بارز آن استاد مسلم آواز استاد محمد رضا شادین است که به گفته خودشان اذعان دارند که "حافظ معلم من، پدر من و همسایه من است" اما استفاده از آلات موسیقی در این حجم گسترده در اشعار خواجه شیراز نشان از این دارد که موسیقی برای حافظ دنیای خاصی است.

"مطرب عشق عجب ساز و نهایی دارد

نقش هر نغمه که زد راه به سبزی دارد

عالم از ناله‌ی عشاق مبادا خالی

که خوش آهنگ و فرح بخش هوایی دارد"

در جای دیگر می‌آورد:

"چنگ بنواز و بسازار نبود عود چه باک

آتشم عشق و دلم عود و تنم مجمر گیر"

عود اول آلات موسیقی است و عود دوم ماده خوشبوست و در این است

جناس تام است.

البته که حافظ استاد مسلم ایهام است و خود این صنعت ادبی در بکارگیری

واژگان موسیقی هم تلالو ویژه‌ای دارد آنجا که می‌فرماید:

"دلم از پرده برون شد کجایی ای مطرب

بنال هان که از این پرده کار بنواست"

در جای دیگر

"رباب و چنگ به بانگ بلند می گویند

که گوش هوش به پیغام اهل راز کنید"

البته حافظ در بیت‌هایی اشاره مستقیم به پرده موسیقی دارد

"مطرب چه ساخت که در پرده سماع

بر اهل وجد و حال در های و هو بیست"

در جای دیگر:

"دانی که چنگ و عود چه تقریر می کنند

نهان خود باد که تعزیر می کنند"

در جای دیگر نای و نی را آورده است

"اول باد نای و نی آرد به دل پیغام وی

و آنگه به یک پیمال من با من وفاداری کند"

"این مطرب از کجاست که ساز عراق ساخت

و آهنگ بازگشت بدین حجاز کرد"

و یا

"غزلیات عراقی ست سرود حافظ

که شنید این ره دلسوز که فریاد نکرد"

و در جای دیگر

"زهره سازی خوش نمی سازد مگر عودش بسوخت

کس ندارد ذوق مستی میگساران را چه شد"

مراعات نظیر که یکی از زیباترین آرایه‌های ادبی است در کلام حافظ

استادانه بکار رفته و حتی در آلات موسیقی هم لحاظ شده است آنجا که می فرماید:

"بنوش جام صبوحی به ناله دف و چنگ

بیوس غیغ ساقی به نغمه‌ی نی و عود"

میان دف، چنگ، نغمه، نی و عود صنعت مراعات نظیر لحاظ شده است.

در جای دیگر می‌آورد.

"مطرب از گفته‌ی حافظ غزلی نغز بخوان

تا بگویم که ز عهد طربم یاد آمد"

و یا

"گوسم همه بر قول نی و نغمه‌ی چنگ است

چشم همه بر لعل لب و گردش جام است"

"بر سر تکت می‌بایم و مطرب بنشین

تا به بوییت بخندم قل کنان بر خیزم"

البته این طرب زبانی و دلیت نشانی و موسیقی مختص زمین نیست و گاه

به آسمان هم می‌رسد آنجا که می‌فرماید:

"صبحدم از عرش آمد خروسی سه نفث

قدسیان گویی که شعر حافظ از بر می‌کنند

موسیقی آوایی است که ما را به کنه وجود رساند و با من درون

خود تلاقی می‌کنیم

"رباب و چنگ به بانگ بلند می‌گویند

که گوش هوش به پیغام اهل راز کنید" در این بیت حافظ در رتبه شنیدن

پیام اهل دل می‌کند چرا که نوای موسیقی را ندای دل می‌داند پس موسیقی ما را به

دل می‌رساند به نهانی‌ترین جای دل که جای هر کس نیست بهمین علت می‌فرماید

"تا نگردي آشنا زین پرده رمزی نشنوی

گوش نامحرم نباشد جای پیغام سروش"

حدود چهار سال است که روزهای شنبه در انجمن ادبی بامداد در

فرهنگسرای استاد شهریار در خدمت عزیزان هستم. انجمنی که به باور بسیاری از

استادان و شاعران فقط یک انجمن نیست بلکه یک خانواده است و این خانواده وقتی

جمعش جمع می‌شود که عزیزان موسسه توان پروری معلولین شهریار در آن شرف حضور می‌یابند. برای من به عنوان موسس انجمن بامداد همیشه زیباترین لحظات انجمن همان لحظات است که این عزیزان در انجمن به اجرای برنامه می‌پردازند. معمولاً ماهی یک بار مربی موسیقی درمانی این عزیزان آقای بابایی که از اعضای هیات موسس انجمن بامداد هم هست این عزیزان را به انجمن بامداد می‌آورد. نام زیبایی برای این عزیزان انتخاب کرده است "آهسته گامان" به حق واژه زیبایی است که آقای بابایی برایشان انتخاب کرده‌اند. عزیزانی که اگرچه گام‌شان آهسته است، اما قلب‌شان تند است خیلی تند که، در هر سینه‌ای نمی‌تپد این قلب فقط در سینه آهسته گامان می‌تپد که همه‌ی وجودشان عشق است. بارها دیده‌ام که وقتی این عزیزان در انجمن بامداد برنامه اجرا می‌کنند، چشم‌ها پر اشک می‌شوند حضار منقلب می‌شوند. اما پیشم می‌آهسته گامان غرق شمع می‌شود. عشق را در تک تک یاخته‌های آهسته گامان می‌بینم و می‌بینم که توجه و تشویق حضار را در حین اجرای برنامه‌شان با خود دارند. بی‌شک زیباترین و نایب‌ترین آن‌هاست که در انجمن بامداد می‌توان دید حضور و اجرای برنامه توسط آهسته گامان است که همیشه این را اعلام کرده‌ام. بهترین هدیه را وقتی گرفتم که در انجمن بامداد آهسته گامان برای من آهنگ تولدت مبارک را اجرا کردند.

آهسته گامان برای من و برای بامداد ارزش ویژه‌ای دارند. کتاب مرد لاجوردی بنده نیز بدون دعوت از هیچ مسئولی فقط توسط آهسته گامان رونمایی شد. این رونمایی در تاریخ رونمایی کتاب‌های من برای همیشه در تاریخ ثبت شد چرا که با دست آهسته گامان رونمایی شد و این افتخار من بود. البته در همین کتاب مرد لاجوردی که توسط آهسته گامان رونمایی شد شعری هم با عنوان آهسته گامان به این عزیزان تقدیم کردم. در اساسنامه انجمن ادبی بامداد بندی را تحت عنوان حمایت و همکاری با عزیزان آهسته گام ضمیمه کردم که در انجمن بامداد این عزیزان به اجرای برنامه بپردازند به همین دلیل هم از آقای بابایی که مربی آهسته گامان هستند خواستم که از اعضای هیات موسس انجمن بامداد باشند و ایشان هم پذیرفتند و این افتخاری برای من شد که آهسته گامان عضو اصلی خانواده بامداد شدند.

در پایان از آقای بابایی صمیمانه سپاسگزارم که با حضور عزیزان آهسته گام در انجمن
بامداد عشق را در این انجمن زنده نگه داشته‌اند.
به مصداق آن شاه بیت خواجه شیراز که می‌فرماید

"هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق
ثبت است بر جریده‌ی عالم دوام ما"

صدف درخشان

مدیر و مؤسس انجمن ادبی بامداد

بیست و پنجم مرداد نود و هفت